

Kennisbasis voor taalonderwijs

Dolf Janson

Wanneer het in de media gaat over de bewaking en versterking van de kwaliteit van het onderwijs, met name voor de vakken taal en rekenen, wordt al snel naar de lerarenopleidingen gekeken. In dat verband is het begrip ‘kennisbasis’ inmiddels al aardig ingeburgerd. De vraag is steeds: krijgen die pabostudenten wel een voldoende kennisbasis mee, om de kwaliteit van het basisonderwijs te kunnen garanderen?*

Leraren

In dit artikel willen we het begrip kennisbasis echter wat anders invullen. Niet de vraag of aanstaande leraren wel genoeg bagage meekrijgen, maar vooral wat voor ‘zittende’ leraren een zinvolle kennisbasis kan zijn en hoe zo’n kennisbasis in de schoolpraktijk functioneert.

“Je moet als leraar zelf ook veel van spelling weten!”, merkte een leraar op (tijdens de introductie van een andere

aanpak van spellingonderwijs), terwijl er enige zorg in haar stem doorklonk. Daarop doorpratend bleken nogal wat teamleden zich eigenlijk helemaal niet zo bewust te zijn van het hoe en waarom van spelling. “Dat heb ik nooit geleerd en het me ook nooit afgevraagd. Ik was al lang blij dat ik die woorden correct kon schrijven”, bekende dezelfde leraar. Instemmend geknik om haar heen gaf aan dat ook anderen dat herkenden.

Hoewel spelling leren natuurlijk niet het mooiste voorbeeld van taal leren is (omdat het slechts om een afsprakensysteem gaat, dat niet sterk samenhangt met kinderlijke taalontwikkeling), zijn deze uitspraken wel typerend voor wat we tot de kennisbasis van leraren kunnen rekenen.

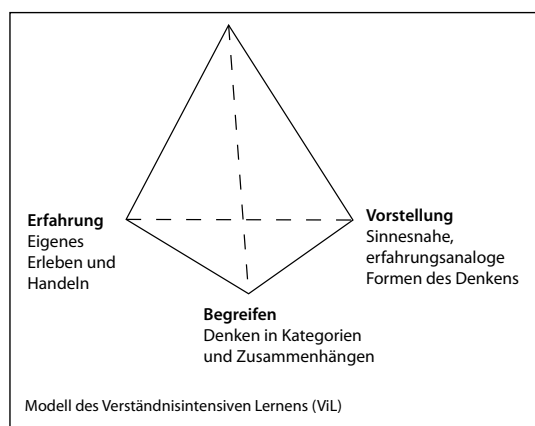
Duitse inspiratie

In het *Entwicklungsprogramms für Unterricht und Lernqualität* (E.U.LE.) van de Friedrich Schiller Universität van Jena wordt in de praktijk van (basis)scholen onderzocht, welke aspecten de kwaliteit van leren en onderwijzen bepalen. Hierbij maakt men gebruik van het concept *Verständnisintensives Lernen*. Deze benadering is in Nederland nog niet algemeen bekend, maar biedt in het kader van het

nadenken over een zinvolle kennisbasis voor leren en onderwijzen van taal, een bruikbare invalshoek. Volgens deze benadering gebeurt leren door een voortdurende wisselwerking tussen de vier parallelle processen die plaatsvinden:

1. We roepen eerdere ervaringen en waarnemingen op;
2. Op basis van onze beelden van het nieuwe verschijnsel of probleem maken we gebruik van modellen en categorieën om dat nieuwe in te passen;
3. We proberen door redeneren en vergelijken het nieuwe te begrijpen;
4. We begeleiden deze parallelle processen door een soort controlesysteem, zodat we weten wanneer we 'klaar' zijn of niet verder kunnen en een andere aanpak moeten kiezen. Dit vierde proces kennen we onder de naam metacognitie. In het model hieronder zijn deze processen samengebracht.

Leraar en leerling

Deze combinatie van processen tijdens het leren, vindt plaats bij de leerling, maar ook bij de leraar. Om echter het onderwijzen af te kunnen stemmen op

het leren van de leerling, moet de leraar ook inzicht hebben ('verstehen') in het concrete leerproces van de leerling en dat kunnen onderscheiden van het eigen leren rond dat onderwerp. Dat blijkt lang niet zo vanzelfsprekend. Wie als leraar zelf met gemak heeft leren lezen, en lezen een prettige (en misschien ook nuttige) bezigheid vindt, zal de nodige moeite moeten doen om zich te verplaatsen in een leerling bij wie het leren lezen niet zo soepel verloopt of een leerling die eigenlijk lezen maar tijdverlies vindt.

Zo beschouwd, kunnen we de kennisbasis van leraren uiteen leggen in zeven aspecten:

- a. eigen kennis, vaardigheden en beelden van het vak of domein
- b. ervaringen als leerling met het vak of domein
- c. de (affectieve) relatie met het vak of domein
- d. de kennis over wat kinderen moeten weten en kunnen van het vak of domein
- e. de inschatting van de emotie (beleving) van kinderen bij het vak of domein
- f. de kennis en beelden over hoe kinderen het vak of domein leren (gaan begrijpen en zich eigen maken)
- g. het bewust zijn van de relatie tussen a t/m c en d t/m f.

Dat betekent dat het niet alleen gaat om inhoudelijke kennis van taaldomeinen, maar vooral ook om inzicht in hoe leren

van taal verloopt. Werken aan de kwaliteitsverbetering van taalonderwijs zal daarom moeten beginnen bij het bewust maken van het taal leren van de leraren, van hun persoonlijke ervaringen en beelden, van hun eigen impliciete of expliciete beelden over hoe taalverschijnselen zich tot elkaar verhouden, welke samenhang er is of juist ontbreekt. Vanuit dat subjectief concept kunnen dan verbanden worden gezocht met meer theoretische informatie over taal en met het concrete leren van de eigen leerlingen, die eveneens werken vanuit subjectieve concepten. Het versterken van de kennisbasis voor taalonderwijs is veel meer dan het toedienen van (extra) basiskennis over taal. Wie op de eigen school de kwaliteit van het taalonderwijs wil versterken, zal zich vooral bezig moeten houden met taal *leren*. Daartoe is aandacht voor het eigen leerproces van de leraren en het delen van de ervaringen daarmee, een essentieel begin. Vervolgens betekent het: interactie met de leerlingen over hun beelden van wat er te leren is en hun eigen constructies tijdens hun leerproces. Dat alles in het besef dat het leren van de leerlingen alles te maken heeft met het eigen leren. Het verbinden en onderscheiden van beide leerprocessen blijkt in het onderzoek in Jena de sleutel tot duurzame verandering en daarmee een belangrijke kennisbasis voor goed onderwijs.

Literatuur:

Axel Weyrauch & Peter Fauser (2009): *Was Hänchen sieht und dann versteht, ihm niemals aus dem Kopfe geht. Verständnisintensives Lernen: Theorie und Praxis* (Vortrag Flensburg 3-3-09); Peter Fauser (2001): *Lernen als innere Wirklichkeit. Über den Zusammenhang zwischen Imagination, Lernen und Verstehen*; Fauser, P. Madelung, E. Rentschler, I. Seelze: *Bilder im Kopf. Texte zum imaginativen Lernen*.

* Wie wil weten waaruit die kennisbasis voor taal tegenwoordig bestaat, kan zich oriënteren in *De kennisbasis voor Nederlandse taal op de pabo*, in juli 2009 verschenen. Dit document geeft een overzicht van de taaldomeinen met de bijbehorende doelen, begrippen en bronnen (te downloaden via: http://www.leoned.nl/ExpertiseCentrumNederlands_C01/Default.asp?CustID=623&ComID=166&ModID=594&ItemID=2884&SessionID=-1&bottest).